

گرفتو، یادگاری از عهد باستان

گزارش و عکس: رضا نوری

زیباترین و بزرگ‌ترین غار باستانی ایران که بخش‌هایی از آن نیز دست‌کن است، گرفتو نام دارد و به حق نماد عینی تطبیق نیاز انسان با بضاعت طبیعت است. این غار چهار طبقه با اتاق‌ها و راهروهای تودرتو در بین شهرهای تکاب و دیواندره قرار گرفته و براساس آثار و اشیاء به دست آمده از آن و همچنین حفاری‌های باستان‌شناسی انجام شده، تاریخچه سکونت در این غار را به زمان اشکانیان نسبت می‌دهند. پس از آن دوران نیز این غار در دوره‌های مختلف تاریخی، جایگاه زندگی و عبادتگاه اقوام مختلف بوده است. البته دست‌افزارهای فراوانی مربوط به دوران پیش از تاریخ در داخل و اطراف این غار کشف شده که نشان می‌دهد انسان‌های اولیه نیز در آن سکونت داشته‌اند. این غار به شماره ۳۳۰ در فهرست آثار ملی ایران به ثبت رسیده است.

پروژه کاخ علوم انسانی و ریاضیات خرمسنگی
در حال جامع علوم انسانی

کرفتو گمانه‌هایی حفر گردیده که بعضا تا عمق ۵/۵ متر پایین رفته است و با توجه به لایه‌های موجود که تحتانی‌ترین آن دارای تراشه‌های سنگی و تیغه‌ای است، یک فاصله هزارساله را نشان می‌دهد و دوباره به آثار زیست انسانی می‌رسد. این غار دارای چهار دوره سکونت است: پیش از تاریخ، اشکانی، ساسانی و اسلامی که دوره سلوکی آن چندان مورد یقین نیست.

در معماری غار، علاوه بر ایجاد اتاق‌ها و راهروهای عبوری، سعی شده تا اتاق‌ها با هم مرتبط باشند. نورگیرها و پنجره‌هایی به سمت بیرون و مناظر طبیعی ارتفاعات مجاور غار تعبیه شده است. در برخی از اتاق‌ها بر دیوارهای غار نقوشی به صورت

براساس یافته‌های زمین‌شناسی، کرفتو در دوران مزوزوئیک زیر آب بوده و در اواخر این دوره ارتفاعات آن از آب خارج شده است. مستشرقان و محققان بسیاری از جمله دمرگان، راولینسون، کریپرتر، خانیکف و فون‌گال از غار کرفتو بازدید و نقشه‌هایی از آن تهیه و ارائه کرده‌اند. کریپرتر نقشه غار را تهیه کرد، استین آن را تکمیل نمود و فون‌گال به تصحیح آن پرداخت.

در سوی دیگر دره، کوه دیگری وجود دارد که به علت القا شکل طبیعی آن، مردمان محلی به آن «سه دختران» می‌گویند. دو چشمه آب نیز در زیر تقاب‌های پایین غار وجود دارد که سالیان دراز مردم از آن بهره‌مند شده‌اند

غار باستانی و زیبای کرفتو به سبب داشتن معماری منحصر به فرد و بی‌نظیر صخره‌ای همیشه مورد توجه بوده و به عنوان یکی از جاذبه‌های طبیعی بی‌بدیل استان کردستان، گردشگران زیادی را به سوی خود فرا می‌خواند

چگونه می‌توان به این غار دسترسی یافت؟

موقعیت غار کرفتو و صخره‌های مرتفع اطراف آن از جنوب در میان روستای مسعودآباد دیواندره، از غرب به روستای میرسعید سقر، از شمال به روستاهای علی‌آباد و نخود دره تکاب و شرق و جنوب شرقی نیز محاط به روستای یوزباش کنده می‌باشد. دسترسی به غار کرفتو از سه طریق امکان‌پذیر است. اول، از مسیر شهر دیواندره و سه‌راهی تکاب گورباغعلی. دوم، سقر و از مسیر روستای صاحب به میرسعید و سوم از راه تکاب و جاده روستای علی‌آباد.

معماری

طول غار کرفتو حدود ۷۵۰ متر است و راه‌های فرعی متعددی از آن منشعب می‌شود. در طول سکونت انسان در این غار تغییرات و دگرگونی‌های عمده و دخل و تصرفات بسیاری در آن به وجود آمده و حجاران هنرمند، به زیبایی فضاهایی را در مدخل‌های غار تراشیده و اتاق‌ها، راهروها و دالان‌های متعددی در آن به وجود آورده‌اند.

این غار در میان غارهای دست‌کن ایرانی از معماری کاملی برخوردار است. ورودی غار از دامنه کوه حدود ۲۵ متر فاصله دارد و در گذشته راهی نسبتا سخت و دشوار در کمر کوه، بازدیدکنندگان را هدایت می‌کرد. اما امروز با عبور از پلکانی فلزی می‌توان به دهانه ورودی غار رسید.

در معماری صخره‌ای این غار ۴ طبقه شناسایی شده که این امر از اهمیت ویژه‌ای در معماری صخره‌ای برخوردار است. در ورودی یکی از اتاق‌ها در طبقه سوم کتیبه‌ای به خط یونانی وجود دارد که از الهه هراکلس یاد کرده است و به همین علت غار را معبد هراکلس (هرکول) نیز می‌نامند. در این کتیبه چنین آمده است:

«در این جا هراکلس سکونت دارد، باشد که پلیدی در آن راه نیابد»

نتیجه آزمایشات خاک‌شناسی از غار کرفتو نشان می‌دهد به علت فعالیت‌های جزئی و فعل و انفعالاتی که در سطح غار به عمل آمده و رسوباتی که بر جای مانده، این غار از هزاره چهارم پیش از میلاد عاری از فعالیت‌های انسانی بوده و ساکنین غار که گله‌دارانی کوچ‌رو بوده‌اند، منطقه را ترک کرده‌اند. در غار

تجربیدی از حیوان، گیاه و انسان حجاری شده که بیشتر جنبه آیینی دارد. همچنین نمونه سفال‌ها و اشیای به دست آمده در غار، ادامه سکونت انسان را در طول دوران تاریخی اشکانی و ساسانی دوران اسلامی یعنی قرون ششم تا هشتم قمری مسجل می‌سازد. طی سال‌های اخیر توسط سازمان میراث فرهنگی استان کردستان اقداماتی به منظور تسهیل بیشتر برای بازدیدکنندگان این غار صورت گرفته که شامل ساماندهی محوطه بیرون غار، پله‌بندی، ایجاد سکوه‌های استراحت، پارکینگ، سرایداری، سرویس‌های بهداشتی و برق‌کشی غار است.

کرفتو به عنوان یک زیستگاه

باستان‌شناسان و کارشناسان پس از بررسی‌هایی که طی چند سال گذشته در محوطه باستانی غار کرفتو و محوطه‌های باستانی اطراف آن انجام دادند، متوجه شدند که این غار چهار طبقه تاریخی-طبیعی هفت‌هزار سال سکونت را در خود جای داده است.

غار کرفتو یکی از مهم‌ترین غارهای طبیعی و تاریخی کشور است که چهار طبقه سازه، تالارها و فضاهایی متعدد است. قدمت دقیق این غار تا پیش از بررسی‌ها مشخص نبود و کارشناسان با توجه به آثار به دست آمده در آن، قدمت آن را به دوره سلوکی و اشکانی نسبت می‌دادند، اما بررسی‌های بعدی چهار هزار سال به قدمت این غار افزود. در کنار این بررسی‌های انجام شده غار دیگری نیز به نام کانی‌میکایل در این منطقه کشف شده که آثار به دست آمده در آن متعلق به هزاره پنجم پیش از میلاد و همزمان با سکونت‌های اولیه در اطراف و همچنین غار کرفتو است.

وضعیت آب و هوایی غار

غار کرفتو در سینه یک رشته کوه آهکی در شمال دره‌ای عمیق قرار گرفته که آثار متعددی از پناه‌گاه‌ها، دخمه‌ها و حفره‌هایی نیز در کنار غار اصلی دیده می‌شود. موقعیت غار به گونه‌ای است که به طور کلی بادگیر نبوده و در زمستان برف دامنه جنوبی را نمی‌پوشاند، در حالی که ۵۰۰ متر دورتر و در جنوب خاوری، غار بادگیر بوده و برف آن را کاملاً می‌پوشاند. به همین دلیل در زمستان‌ها و هنگام سرما درون غار گرم و در تابستان به لحاظ کوران باد غار خنک است.

پیشینه کاوش‌ها در زمینه غار کرفتو

غار کرفتو در سال ۱۸۱۸ توسط «سر رابرت کرپورتر» بازدید و کتیبه آن خوانده شد. در سال ۱۸۳۸ «هنری الوینسون» از غار بازدید کرد و آنچه را که به وسیله کرپورتر از کتیبه خوانده شده بود،

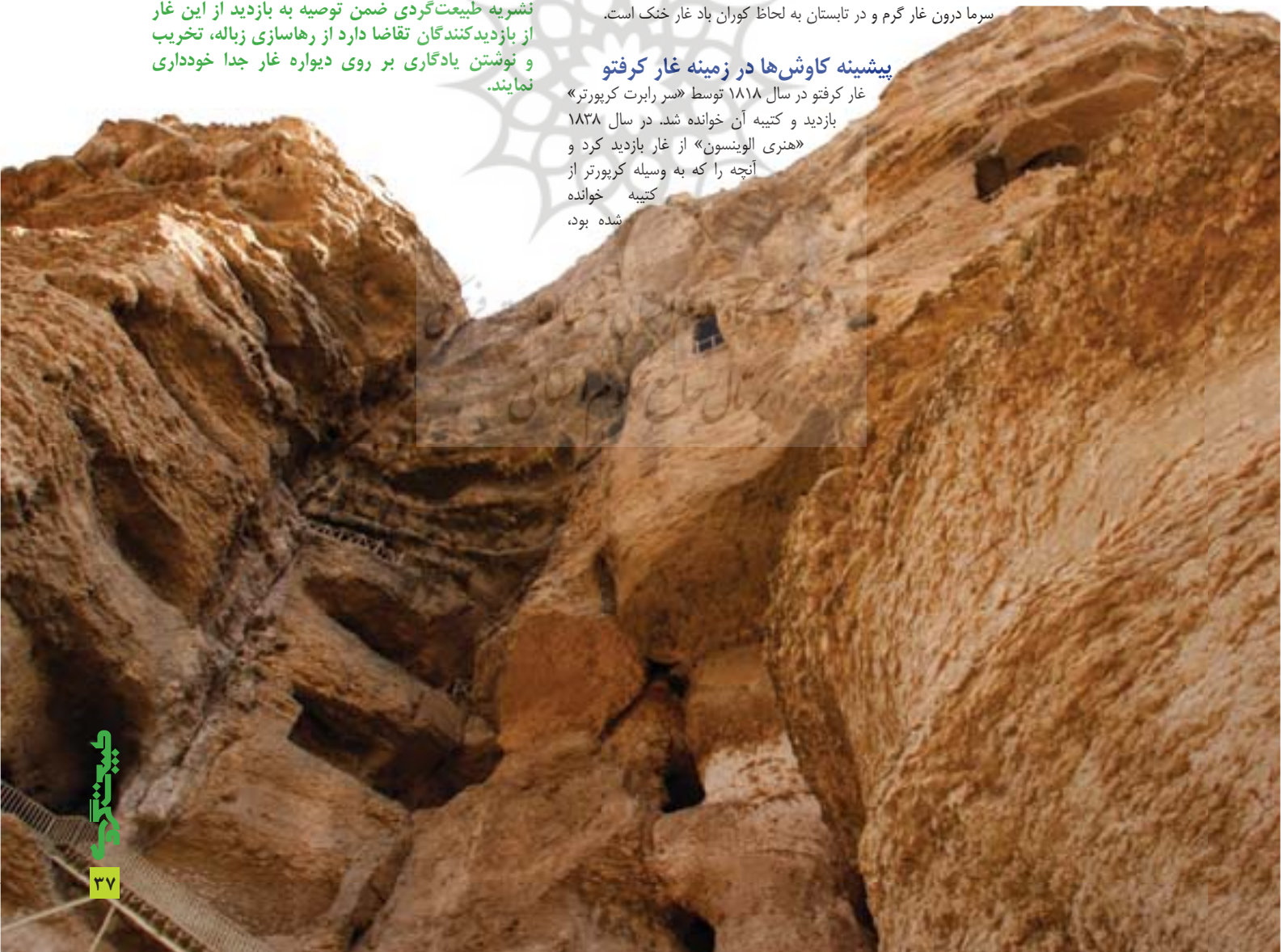
اصلاح نمود. در سال ۱۹۶۳ «سر اورل اشتین» همراه با دستیار هنری‌اش ایوب‌خان نقشه اتاق‌های حجاری شده، راهروها و دهلیزهای طبیعی را تهیه کردند که البته اکنون باتوجه به این‌که خاک‌برداری و پاک‌سازی راهروها و دهلیزها به طور کامل انجام گرفته، نقشه اشتین کامل نیست.

نتایج حاصله از کاوش‌ها

پس از انجام گمانه‌زنی‌ها در محوطه درون غار و بیرون از آن، خاک‌های موجود به طور کامل غربال گردید که ۲۲ هزار قطعه سفال مربوط به دوره‌های مختلف به دست آمد. باتوجه به مطالعات مقدماتی بر روی سفالینه‌های یافت‌شده و محوطه‌های اطراف آن معلوم گشت که در دوره‌های پارت و ساسانی و قرون هفت و هشت هجری غار کرفتو فعال بوده ولی از نظر نوع فعالیت و مورد استفاده قرار گرفتن آن، متفاوت بوده است. بدین‌صورت که در دوره‌های پیش از اسلام، به احتمال فراوان نوعی مرکز آئینی و نیایش محسوب می‌شده و در دوره‌های اسلامی و با تغییراتی که در آن ایجاد کرده بودند، به عنوان سکونت‌گاه و چه بسا مکان دفاعی کاربری داشته است و به همین سبب است که هنوز هم محلی‌ها غار کرفتو را «قلعه» می‌نامند.

غار باستانی و زیبای کرفتو به سبب داشتن معماری منحصر به فرد و بی‌نظیر صخره‌ای همیشه مورد توجه بوده و به عنوان یکی از جاذبه‌های طبیعی بی‌بدیل استان کردستان، گردشگران زیادی را به سوی خود فرا می‌خواند.

نشریه طبیعت‌گردی ضمن توصیه به بازدید از این غار از بازدیدکنندگان تقاضا دارد از رهاسازی زباله، تخریب و نوشتن یادگاری بر روی دیواره غار جدا خودداری نمایند.

کرفتو از نگاه دوربین

پروژه کاوش‌های باستان‌شناختی و مطالعات ژنتیکی
رتال جامع علوم انسانی

